

Bir sığınak olarak normallik

Doç. Dr. Gizem Akyol
İKÜ Ortak Dersler Bölümü

X. yüzyıl İtalyan edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Alberto Moravia (1907-1990)'nın, özgün adı *Il Conformista* (*Konformist*) olan romanı normalin bu tür bir bağlamda ele alındığı çarpıcı bir kitaptır.¹ Roman Türkçeye 1971'de *Düzen Adamı*² adıyla çevrilir. Romanın bu çevirisi, XVII. yüzyıl İngilizcesindeki "marangoz gövdesine göre yapılmış, dik açılı oluşturan" anlamındaki "normalis" kelimesinden gelen "normal" kavramının çağrışımlarıyla uyum içindedir: Normal; yani bir türe ya da standarda uygun, düzenli olan. Romanı aslında iki ayrı hikâyenin birbirine paralel olarak ilerlediği bir metin olarak okumak mümkündür. Birbirinden farklı ama aynı derecede belirleyici iki yol gibi uzanır bu iki hikâye: Marcello'nun psikiyatrik rahatsızlığı (obsesyonları) ekseninde yaşamla kurduğu diyalog üzerinden gelişen kişisel hikâyesi ve düzene/rejime entegre oluşu çerçevesinde şekillenen toplumsal hikâye.

Marcello, takıntılı derecede düzenli biridir. Sırf düzene duyduğu ihtiyaç nedeniyle yatılı okulda kalmak ister. Kelimenin bu görünen ilk anlamı dışında statükoya işaret eden ikinci anlamıysa romanın toplumsal boyuttaki kurgusu açısından önem taşır. Romanın özgün adıyla da bağlantı kurulabilecek olan bu kelime ile Moravia, Marcello özelinde sorgulamadan itaat eden, uyum sağlayan kişilerin nasıl bir tehlike olabileceklerini gözler önüne serer. Toplumsal düzenin iyiye gitmediğini bilmekle beraber, kendi düzenini muhafaza edebilmek için herkesle, romanın siyasal bağlamı olan faşizmle uyum içinde olmayı seçen Marcello'nun bu tavrı "konformist" kelimesinin "uymacı"² anlamıyla koşutluk içindedir. Romanın alt metninde vurgulanan toplumsal yozlaşma, Marcello özelinde ve onun "düzen" zaafıyla birlikte verilir.

Şiddet eğiliminin kökeni

Esasında Marcello'yu düzenele buluşturan dürtü çok eskiye dayanmaktadır. Henüz küçük bir çocukken içinde şiddet eğilimi olduğunu sezgisel olarak keşfeder: Önce bahçedeki çiçekleri elindeki telle kılıç gibi keser, o an "içindeki saldırgan ve zalim mutluluğu" duyumsar. Yok etme isteğinin çiçeklerden hayvanlara geçişi ise kendiliğinden gelişir. Bir gün, bahçe duvarında duran birkaç kerten-

keleyi bir tel darbesiyle öldürür. O andan itibaren kendini cinayet işlemeye kadar götüreceğinden hiç şüphe duymadığı içindeki şiddeti bastırabilmenin ancak düzenli olmakla, düzene tâbi olmakla gerçekleşeceğine inanmaya başlar. Bunun tek yolunun ise herkes gibi normal görünmekten geçtiği saplantısına takılır.

Dış görünüşündeki nahiflik ve kadınsılık nedeniyle arkadaşları tarafından Marcellina diye çağrılan Marcello, bir gün okul arkadaşlarının sokakta kendisine zorla etek giydirmelerine şahit olan Lino adında biriyle tanışır. Marcello, onun genel tavrından bir güvensizlik yayıldığını hissederek, bu hissinde de yanılmaz. Lino, silah verme vaadiyle kandırarak (Marcello nesnelere ve özellikle silahlara tutkuyla bağlıdır) Marcello'yu istismar eder. Marcello ise elindeki silahla Lino'yu vurduktan sonra kaçarak; Lino'nun ölümünü bilmeden yıllarca içindeki suçluluk duygusuyla yaşamaya başlar.

Normalliğe giden yol

Bu duygu, "normalleşme" arzusunun daha da körükler. İşçileri Bakanlığı yetkilisi tarafından faşizm karşıtı olan Prof. Quadri'yi öldürmek için kendisine verilen casusluk görevini bu dürtünün yönlendirmesiyle kabul eder. Bu görev, normalliğe giden yolda atacağı muhtemelen en kararlı, en bağlayıcı ve belirleyici adımdır ona göre. Üstelik bu yok edişin sonunda bir zamanlar kertenkelelerin ölümüyle baş başa kaldığı yalnızlığın yükünü de taşımayacak, suçu başta siyasi otorite olmak üzere onun gibi düşünen büyük kitlelerle paylaşmış olacaktır.

Normallik, normalleşme, tiksinti kelimeleri romanın leitmotifidir. Marcello bir taraftan içindeki anormal olduğunu düşündüğü duygulardan, diğer taraftan da tek tek bütün insanlardan sanki onlar kirli bir şeymiş gibi tiksiniyor. İçinde kendine bile itiraf etmekten kaçtığı bir taraf vardır. Bu ilk olarak çocukluğunda hissetmiştir. Normalliği istemesinin en büyük nedenlerinden biri de içindeki bu gizli kişiliği, gay'i, öldürmektir. Bu nedenle düzene ve disipline itaate meyler: Vasat ve gayet normal bir kız olduğuna inandığı Giulia ile evlenir; normal insanlar gibi yaşamak için burjuva hayatını terk eder. İnsanlarsa onun sahip olmadığı bir şeye, normalliğe sahiptir ve üstelik normal olmak için hiçbir çaba sarf etmiyorlardı...

Onu farklı koşullarda farklı davranışlara iten dürtü nor-

mal olma-ya çalışmak ve bu sayede herkes gibi olma-tır. Yıllar yılı azimle aradığı normalliğe ulaşabilmek için ken-

dini inkâr ederek yaşar. Normallik arzusunun görece olarak gerçekleştirdiğinde, artık içinde anormallikler olan o küçük çocuk değil; dış görünüşü ve giyimiyile, yaşamındaki herhangi bir şeyle, örneğin aldığı sigara ve sigarayı alışkanlıkla herkesten biridir. Kabul gören genel kurala uyma hevesi, farklı olmak suçlu olmak anlamına geldiğine göre, başkalarına benzeme isteği Marcello'yu çoklu bir ortaklığın huzurunu duyduğu kalabalıklara, başka bir ifadeyle herkese itmiştir. Herkesleşmek, dünyanın çeşitli şeyleri arasında biri olmaktır. Devlet yetkilisinin "Rejimin sizin gibi adamlara ihtiyacı var" sözlerini bir düzen adamına yarışacak yegâne yol olduğuna düşündüğü için kabul eder. Faşizm, hem içindeki şiddetin suç ortağı hem de farklı olana -gay oluşuna- müdahale eden anlayışıyla Marcello'nun sığındığı bir şeydir.

Romandaki iki senaryo aynı anda çözüme kavuşur: II. Dünya Savaşı sona ermiş ve İtalya'da faşizm, düzen çökmüştür. Faşizmin sonlanmasıyla birlikte Marcello'nun kendine olan faşizmi, şiddeti ve buna bağlı olarak düzen-normallik takıntısı da ortadan kalkar. Bir gün birdenbire karşısına çıkan Lino'nun aslında ölmediğini öğrenir. Artık suç işleyip işlemediğinin de bir önemi yoktur. O hâlde normallik, belirli deneyimlerden uzak kalmak değil, o deneyimleri değerlendirme şekline bağlı değil midir? Bir yerde büyük bir hata yapmıştır Marcello. Belki de normallik, herkese uyum sağlamak değildir; farklılıklarını kabul etmek, bunlarla baş edebilmek ve insanın kendisiyle uyumundan meydana gelen bir ahenktir. Marcello içgüdülerinin sürekli hareket hâlinde olmasından kaynaklanan canlılığı başkalarınınkiyle mukayese edip değersizleştirmiştir. O canlılık, yerini soğukkanlı gri bir normalliğe bıraktığında ise kendine yabancılaşmış ve kendinden bir suçlu yaratmasını kaçınılmaz kılmıştır.

1- *Konformist* romanı 1951 yılında basılmıştır. Roman, 1970 yılında İtalyan yönetmen Bernardo Bertolucci tarafından sinemaya uyarlanmış ve film büyük beğeni toplayarak sinema tarihine geçmiştir.

2- Yazıda kullanılan baskı: Alberto Moravia, *Düzen Adamı*, Kolektif Kitap, İstanbul, 2019.

3- <https://sozluk.gov.tr/>